

V A S A .
V A S A .

**Varhaiskasvatussuunnitelman
perusteet 2022
ja
Vaasan kaupungin
varhaiskasvatussuunnitelma**

Sisällysluettelo

1.	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	4
1.1.	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	5
1.2.	Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	6
1.3.	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	9
2.	Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	13
2.1.	Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	13
2.2.	Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	17
2.3.	Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	20
2.4.	Arvoperusta	22
2.5.	Oppimiskäsitys	24
2.6.	Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	25
2.7.	Laaja-alainen osaaminen	26
2.7.1.	Ajattelu ja oppiminen	27
2.7.2.	Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	27
2.7.3.	Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	28
2.7.4.	Monilukutaito	28
2.7.5.	Digitaalinen osaaminen	29
2.7.6.	Osallistuminen ja vaikuttaminen	29
3.	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	31
3.1.	Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	33
3.1.1.	Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	33
3.1.2.	Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	34
3.1.3.	Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	34
3.1.4.	Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	36
3.1.5.	Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	38
3.2.	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	39
3.3.	Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	42
3.3.1.	Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	42
3.3.1.	Yhteistyö eri tahojen kanssa	44
4.	Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	46
4.1.	Pedagogisen toiminnan viitekehys	46
4.2.	Pedagoginen dokumentointi	48
4.3.	Monipuoliset työtavat	49
4.4.	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	50
4.5.	Oppimisen alueet	52

4.5.1. Kielten rikas maailma	53
4.5.2. Ilmaisun monet muodot.....	56
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme.....	59
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni	62
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn	66
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.....	68
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	72
5. Lapsen tuki.....	74
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	75
5.2. Yhteistyö tuen aikana	79
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	79
5.2.2. Monialainen yhteistyö.....	81
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	83
5.3.1. Yleinen tuki.....	86
5.3.2. Tehostettu tuki.....	87
5.3.3. Erityinen tuki	88
5.3.4. Tuen muodot	90
5.4. Lapsen tuen arviointi.....	93
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.....	94
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	98
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.....	101
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.....	103
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	103

Kuva 1.

Aikuinen on kumartuneena maahan tekemään jotain. Lapset seisovat ympärillä.

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain 1 perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisestivarhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista.

Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki 2 , on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti 3 .Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys 4 . Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana

¹Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

²Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31 5

Varhaiskasvatuslaki 2 §

ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

⁵Varhaiskasvatuslaki 21 §

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁶. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä⁷. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

⁶Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁷Varhaiskasvatuslaki 22 §

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁸
- kotoutumissuunnitelma⁹
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹¹.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹².

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin ¹³. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta ¹⁴ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen ¹⁵ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

⁸Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁹Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹⁰Suositus

¹¹Varhaiskasvatustalaki 20 §

¹²Varhaiskasvatustalaki 8 §

¹³Varhaiskasvatustalaki 24 §

¹⁴Varhaiskasvatustalaki 65–73 §

¹⁵Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Vaasassa varhaiskasvatukselle on laadittu yksi yhteinen varhaiskasvatussuunnitelma suomen ja ruotsin kielellä, ja se on hyväksytty kasvatus- ja opetuslautakunnassa.

Varhaiskasvatussuunnitelma on kirjattu perusteiden mukaisesti ja sen rakenne, ja asioiden käsittelyjärjestys noudattelevat valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Varhaiskasvatussuunnitelma on saavutettavissa sähköisesti osoitteessa vaasa.fi.

Vaasan varhaiskasvatussuunnitelmatyötä on tehty työryhmässä, johon on kuulunut 12 varhaiskasvatuksen ammattilaista varhaiskasvatuksen eri ammattiryhmistä. Suunnitelmaa ovat voineet kommentoida Teamsissa koko varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijat, muut yhteistyökumppanit sekä huoltajat Vaasan kaupungin internetsivuilla.

Vaasan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on huomioitu Vaasan kaupungin ja sivistystoimen j strategiat. Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi varhaiskasvatussuunnitelma on vahvasti sidoksissa esiopetuksen, kaksivuotisen esiopetuskokeilun ja perusopetuksen opetussuunnitelmiin.

Vaasan varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentävät Vaasan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, Vaasan kaupungin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, Vaasan kaupungin kielistrategia, Vaasan varhaiskasvatuksen energian ja kestäväen kehityksen suunnitelma, Vaasan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen turvallisuussuunnitelma, Varhaiskasvatuksen digisuunnitelma, Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma Vaasan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, Suomi toisena kielenä-opetussuunnitelma, Maahanmuuttajataustaisten lasten koulutuspolut, Varhaiserityiskasvatuksen strategiatyökirja, Kasvun ja oppimisen osallisuuden polku sekä Vaasan varhaiskasvatuksen kulttuuripolkumalli.

Vaasassa paikallisen tason arviointia ja kehittämistä toteutetaan monipuolisesti ja säännöllisesti Karvin (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus) varhaiskasvatukseen laadittujen arvioinnin tasojen mukaisesti. Järjestäjätasolla on kehitetty työryhmässä arviointimenetelmiä, jotka kirjataan ryhmävasuun (lasten varhaiskasvatussuunnitelmista kerätty ryhmäkohtainen suunnitelma).

Yksikkötasolla toiminnan arviointi on jatkuvaa. Yksilötason arviointi toteutuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja suunnitelman seurannassa. Seuranta tapahtuu henkilökunnan tiimipalavereissa, lapsen kanssa käytävissä keskusteluissa ja yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajille tarkoitettut kuukausikahvilat antavat heille mahdollisuuden arvioida toimintaa. Perhepäivähoidossa huoltajat arvioivat toimintaa säännöllisesti Wilman kautta täytettävällä arvioinnilla. Palautetta hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

Kuva 2. Pieni poika keinuu vauvakeinussa.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁶. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁷ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁸. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa

¹⁶Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁷Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁸Varhaiskasvatuslaki 23 §

otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista¹⁹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²⁰.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²². Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²³. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁴. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina

¹⁹HE 148/2021, s. 34

²⁰Varhaiskasvatustalaki 23 §

²¹Varhaiskasvatustalaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²²Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²³Varhaiskasvatustalaki 41 §

²⁴Varhaiskasvatustalaki 23 §

tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti 25. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkähoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä 26. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä²⁷.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on varhaiskasvatuksen henkilöstömme työväline (lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään jatkossa lyhennettä lapsen vasu). Sen avulla luodaan yhteisiä tavoitteita ja sopimuksia siitä, miten kunkin lapsen yksilöllistä kehitystä, oppimista ja hyvinvointia edistetään varhaiskasvatuksessa. Lapsen vasuun kirjataan konkreettiset tavoitteet pedagogiselle toiminnalle. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan lapsen tuen tarve, tukitoimet ja niiden

²⁵Varhaiskasvatustilain 15 e §

²⁶Varhaiskasvatustilain 40 §

²⁷ Varhaiskasvatustilain 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 § 29

Varhaiskasvatustilain 22 §

toteuttaminen. Tarpeen mukaan lapsen vasuun liitetään lapsen lääkehoidon suunnitelma. Vasun laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta, aiemmat vasut ja muut pedagogiset dokumentit. Lapsen vasun laatiminen perustuu varhaiskasvatuslakiin ja se tehdään jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsen vasu tallennetaan sähköiseen muotoon Wilmaan.

Lapsen kasvua, oppimista ja hyvinvointia havainnoidaan säännöllisesti. Havaintojen pohjalta lapsen vasua päivitetään vastaamaan sen hetkistä tilannetta. Lapsen vasun toteutumista arvioidaan säännöllisesti vähintään kerran vuodessa. Arvioinnin yhteydessä sekä huoltajat että henkilöstö pohtivat, miten vasuun kirjatut tavoitteet ovat toteutuneet ja ovatko ne olleet tarkoituksenmukaisia. Laadinnasta ja toteutumisen arvioinnista vastaa päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettaja sekä varhaiskasvatuksen sosionomi tiimin jäsenenä ja perhepäivähoidossa perhepäivähoidonohjaaja.

Lapsen vasu on salassa pidettävä, ja sen tietojen siirtäminen ja vaihtaminen tapahtuvat voimassa olevien lakien mukaisesti.

Erityiseen tukeen liittyvä hallintopäätöksen 32 laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta on kuvattu luvussa 5; Tuki varhaiskasvatuksessa.

Kuva

3.

Lapsi rakentelee palikoilla. Kuva kuvattu ylhäältäpäin.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina 28 . Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²⁹. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁰.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti 31 . Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³².

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³³. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

²⁸Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

²⁹Varhaiskasvatuslaki 1 §

³⁰Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

³¹Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

³²Varhaiskasvatuslaki 52 §

³³Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen 34 sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁵ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁶. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁷. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös veloitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki 38 , tasa-arvolaki³⁹, Euroopan ihmisoikeussopimus 3940 , YK:n lapsen oikeuksien sopimus 41 , YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 42 , YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 43 sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁴.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁵, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁶. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakea⁴⁷, sosiaalihuoltolakea⁴⁸, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴⁹, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵⁰ ja terveydenhuoltolakea⁵¹ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

³⁴Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁵Hallintolaki (434/2003)

³⁶Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁷Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁸Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁹Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁰Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999

⁴¹YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴²YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴³YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁴Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁵Varhaiskasvatustalake 15 a §

⁴⁶Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁴⁷Varhaiskasvatustalake 15 a §

⁴⁸Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁴⁹Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵⁰Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵¹Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵² mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. Tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen

⁵²Varhaiskasvatuslaki 3 §

suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵³. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁴. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁵⁵. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁵⁶. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁷. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁸.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla⁵⁹ (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁰. Varhaiskasvatuksen

⁵³Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁴Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁵Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁶Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁷Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁸Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵⁹Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁰Varhaiskasvatuslaki 7 §

henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶¹.

Kuva 4. Mies työntää vauhtia kahdelle lapselle mäenlaskussa. Yksi lapsi seisoo takana ja odottaa vuoroa.

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatustoinnista ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustoinnissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶². Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatustarjonnista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen

⁶¹Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶²Varhaiskasvatustoinnista 1 §

toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä⁶³.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituskeinoja ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁴. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁵.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁶. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomaisen hoitopaikka⁶⁷. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶⁸. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶⁹. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukevat perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita

⁶³Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶⁴Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁶⁵Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶⁶Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶⁷Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁶⁸Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁶⁹Varhaiskasvatuslaki 38 §

sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän⁷⁰.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁷¹.

Vaasan varhaiskasvatuksessa eri toimintamuodoille on laadittu yhteistyössä säännöt, toimintamalli sekä yhteinen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu), joiden kautta toteutuu varhaiskasvatustavoitteiden mukainen toiminta.

Vaasassa varhaiskasvatusta järjestetään suomenkielisissä, ruotsinkielisissä ja kaksikielisissä päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa sekä suomen- ja ruotsinkielisenä perhepäivähoitona perhepäivähoitajien kodeissa. Lisäksi varhaiskasvatusta järjestetään kaksikielisessä avoimessa päiväkodissa. Avoimen päiväkodin toiminta on käyttäjille maksutonta. Kunnan järjestämää avointa varhaiskasvatusta täydentää Vaasan seurakuntayhtymän, Setlementin ja MLL:n järjestämä kerhotoiminta.

Vaasassa toimii suomenkielisiä ja ruotsinkielisiä perhepäivähoitajia omissa kodeissaan. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää perhepäivähoitajan kodissa, lapsen kodissa tai kolmiperhepäivähoitona. Perhepäivähoitoryhmässä on eri-ikäisiä lapsia, jolloin lapset oppivat toimimaan yhdessä monen ikäisten lasten kanssa. Perhepäivähoidon varahoito järjestetään päiväkodeissa.

Vaasassa on myös ulkopäiväkotitoimintaa suomenkielisessä esiopetusryhmässä. Ryhmä viettää esiopetusajan ulkona. Ryhmällä on sisätiloina käytössään päiväkodin pihapiirissä sijaitseva mökki. Mökissä syödään aamupala ja levätään iltapäivällä. Ulkona noudatetaan samaa esiopetussuunnitelmaa kuin sisälläkin toimivissa ryhmissä. Opetus ja menetelmät suunnitellaan ja toteutetaan ulos sopiviksi, siksi ne ovat tavallista toiminnallisempia.

Ympärivuorokautista vuorohoitoa tarjotaan yhdessä yksikössä, ja sen lisäksi iltahoitoa järjestetään kahdessa yksikössä. Vuorohoito huomioidaan pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja

⁷⁰Varhaiskasvatustavoitteet 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷¹Varhaiskasvatustavoitteet 13 §

toteuttamisessa. Varhaiskasvatus vuorohoidossa suunnitellaan siten, että toiminta edistää lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ottaen huomioon lapsen lähtökohdat. Lapsen epäsäännölliset hoitoajat ja henkilökunnan työvuorojen vaihtuvuus vaativat tarkkaa suunnittelua toiminnan sisällöllisen laadun takaamiseksi.

Esiopetusikäisen lapsen päivää vuorohoidossa ei kuormiteta läsnäolon vaatimuksella kaupungin päiväkotien esiopetusaikana klo 9–13, vaan sisällöltään vastaavaa esiopetuksen toimintaa järjestetään esiopetusryhmissä myös iltapäivisin. Esiopetuksesta vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat seuraavat, että kukin vuorohoidon esiopetusikäinen lapsi saa mahdollisuuden osallistua esiopetussuunnitelman mukaiseen opetukseen esiopetusvuoden aikana. Vuorohoidon esiopetusryhmissä toimii varhaiskasvatuksen opettaja myös iltapäivisin.

Perusopetukseen valmistavassa opetuksessa noudatetaan sekä valtakunnallisen että Vaasan kaupungin esiopetussuunnitelman yleisiä tavoitteita. Valmistavaa esiopetusta annetaan 6–10-vuotiaille maahanmuuttajataustaisille lapsille 900 tuntia toimintavuoden aikana. Lapsi voi siirtyä esi- tai perusopetukseen jo ennen valmistavan opetuksen tuntimäärien täyttymistä, mikäli hänellä arvioidaan olevan siihen riittävät valmiudet. Opetusmuoto on tarkoitettu kuusivuotiaille eri kieli- ja kulttuuritaustaisille lapsille, joilla on vielä puutteita suomen tai ruotsin opetuskielen taidoissa. Perusopetukseen valmistavalla opetuksella pyritään takaamaan eri kieli- ja kulttuuritaustaisille lapsille tasavertaiset mahdollisuudet koulun aloittamiseen. Tavoitteena on, että perusopetukseen valmistavan opetuksen jälkeen lapsi aloittaa koulunsa yleisopetuksessa.

Huoltajat voivat niin halutessaan ostaa varhaiskasvatuspalvelun myös yksityiseltä päiväkodilta, jolla on palvelusetelisolimus kunnan kanssa. Palvelusetelipäiväkoteja on suomenkielisiä, ruotsinkielisiä ja yksi kaksikielinen. 25% Vaasan varhaiskasvatuspalveluista voidaan toteuttaa palvelusetelipäiväkodeissa.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷².

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁷³.

Vaasassa lapsen varhaiskasvatus alkaa perheen ohjauksesta varhaiskasvatuksen palveluihin. Palveluohjauksella varmistetaan, että huoltajat saavat tietoa kattavasti eri toimintamuodoista. Varhaiskasvatuksen palveluohjaus neuvoo perheitä varhaiskasvatuspalveluihin hakemiseen liittyvissä asioissa ja kertoo tarjolla olevista erilaisista vaihtoehdoista kunnallisessa ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa.

Lapsen aloittamiseen varhaiskasvatuksessa on laadittu ohjeistus tutustumisen toteuttamiselle. Kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, tutustumisen tavoitteena on sekä tukea turvallisten kiintymyssuhteiden syntymistä, että yhteistyötä varhaiskasvatuspaikan ja kodin välillä. Tutustumalla perheeseen ja lapseen henkilökunta oppii tuntemaan lapsen yksilölliset tarpeet vanhempien asiantuntijuuden avulla. Tutustumisprosessin aluksi työntekijä vierailee mahdollisuuksien mukaan lapsen kotona. Sen jälkeen huoltaja/huoltajat tutustuvat varhaiskasvatuspaikkaan lapsen kanssa n. 1–2 viikon aikana ennen hoidon alkamista. Mahdollisuuksien mukaan lapsen varhaiskasvatus aloitetaan lyhyemmällä päivillä.

⁷²Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷³Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatuksen siirtymävaiheisiin on kirjattu toimintaohjeet. Siirtymävaiheeksi kutsutaan tilannetta, jolloin lapsi siirtyy varhaiskasvatuspaikasta toiseen, esiopetukseen tai perusopetukseen valmistavaan opetukseen sekä siirtyessään esiopetuksesta perusopetukseen tai toiseen kuntaan. Lapsen siirtyessä palvelusetelipäiväkotiin, hänen tietonsa siirtyvät sähköisesti Wilman kautta. Lapsen siirtyessä esiopetuspaikasta tai kunnasta toiseen, opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät asiakirjat siirretään postitse lapsen uuteen yksikköön.

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen 74, varhaiskasvatuslain 75 ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁶.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja

⁷⁴YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁵Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁶YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁷. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita⁷⁸.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁷⁹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Varhaiskasvatuksen arvoperusta ja oppimiskäsitys perustuvat valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja Vaasan kaupungin strategiaan ja Sivistystoimen strategiaan. Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa 3., 4. ja 5.

⁷⁷Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁷⁸YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁹Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Kuva 5. Lapsi on kyykistynyt maahan tekemään tehtäviä.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatustieteeseen perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸⁰.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetusta ja hoitoa muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatusta, opetusta ja hoitoa painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohdaksi on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus

⁸⁰Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja--alaiselle osaamiselle. Laaja--alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja--alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja--alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi-- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja--alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja--alaista osaamista. Laaja--alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja--alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja--alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja--alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja--alaisen osaamisen eri osa--alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa--alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys

identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri--identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

2.7.4. Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa--arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omaan vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella

lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyi, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Kuva 6. Lapset hyppivät ilmaan ulkona

Vaasan varhaiskasvatuksessa painotetaan kokonaisvaltaisuutta, lapsikeskeisyyttä ja kokemuksellisuutta. Myös perheiden moninaisuuteen opetellaan vastaamaan lasten sekä huoltajien näkemyksiä kuunnellen ja huomioon ottaen.

Lapset ovat aktiivisia toimijoita ja synnynnäisesti uteliaita. Lapset kasvavat, kehittyvät ja oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Asioita tehdään yhdessä ja saadaan elämyksiä yhdessä havainnoiden ja kokiin. Tällaista toimintamuotoa kutsutaan meillä inklusiiviseksi varhaiskasvatukseksi. Lasten erilaisuus pyritään näkemään kaikkien etuna. Inklusio on jokaista yksilöä arvostava toimintatapa, jossa jokaisen ainutlaatuisuus huomioidaan.

Vaasan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa korostuu tasavertainen vuorovaikutus, lasten osallisuus ja toiminnallisuus. Leikkien ja liikkuen opitaan uusia asioita erilaisissa toimintaympäristöissä.

Arvoperustainen inklusiivinen varhaiskasvatus merkitsee meillä sitä, että kaikenlainen lasten erilaisuus on yhtäläisesti tervetullutta, hyväksyttävää ja kunnioitettavaa. Jokaista lasta kunnioitetaan ja otetaan huomioon lasten oikeus osallisuuteen tukemalla sosiaalista oppimista ja yhteistä tekemistä.

Vaasan kaupungin strategiassa tuodaan esille, että Vaasa on lapsiystävällinen kaupunki. Tavoittelemme Unicefin Lapsiystävällinen kunta-sertifikaattia. Vaasan varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen yhteisinä toiminnan lähtökohtina ovat lasten hyvinvointi ja lasten etu.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

Vaasan varhaiskasvatuksessa pedagogisella johtamisella on kiinteä yhteys toimintakulttuurin muotoutumiseen, varhaiskasvatuksen laatuun ja kehittämiseen. Pedagogisessa johtamisessa tarvitaan johtamisosaamista, arvokeskusteluja, toiminnan reflektointia, arviointia, kehittämistä ja visioita. Johtajan tehtävänä on herättää ja ylläpitää keskustelua varhaiskasvatuksen perustehtävään liittyen. Johtaja ylläpitää jatkuvaa keskustelua työyhteisön arvoista, uskomuksista ja tiedosta, jotka vaikuttavat työhön ja työn toteuttamistapoihin.

Pedagoginen johtaminen yksiköissä toteutuu viikoittaisten työyhteisöpalavarien kautta. Jokaisessa päiväkodissa ja perhepäivähoidon tiimeillä on säännölliset palaverit, joissa suunnitellaan ja arvioidaan toimintaa. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat tehdään / päivitetään viimeistään lokakuun aikana toiminnan uuden toimintakauden alkaessa. Yksikön esihenkilö käy kehityskeskustelut työntekijöiden kanssa vuosittain. Koko työyhteisö kokoontuu puolivuositain kehittämisen tilaisuuksiin. Osaamisen kartoittamiset tehdään vuosittain ja niiden perusteella laaditaan koulutustarjonta.

Henkilöstö osallistuu myös kiinnostuksen mukaan erilaisiin kehittämisryhmiin. Yksiköissä on digitutorit ja leikkitorit, jotka toimivat tukena muulle henkilökunnalle.

Esihenkilöt osallistuvat lyhyisiin Teams-tiedotustilaisuuksiin ja aluekokouksiin sekä noin kolme kertaa vuodessa iltapäivän kestäviin, läsnäoloa edellyttäviin kokouksiin. Näiden kokoontumisten avulla toteutuu vertaistuki ja keskustelu yhteisistä asioista sekä varhaiskasvatuksen kehittäminen.

Aluekokouksissa esille otettavat asiat valmistellaan varhaiskasvatuksen johtoryhmässä, jonne myös kokouksista tullut palaute tuodaan käsiteltäväksi.

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen eitoivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁸¹.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta--ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

⁸¹Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Vaasassa varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta perustuu leikkiin. Leikki on lapsen ominainen tapa toimia, leikki motivoi lasta oppimaan ja tuottaa onnistumisen kokemuksia. Lapsi oppii leikkiessään vuorovaikutustaitoja, itsesäätelyn taitoja, sosiaalisia taitoja, ongelmanratkaisua, osallisuutta ja niitä tulevaisuuden taitoja, joita alati muuttuvassa yhteiskunnassa tarvitaan. Leikki mahdollistaa jokaisen lapsen osallisuuden ja inklusion periaatteen mukaisesti oppimisympäristöjä kehitetään mahdollistamaan ja kannattelemaan jokaisen lapsen leikkiä.

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸² ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun,

⁸²Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸³. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Vaasan varhaiskasvatuksen tärkeänä arvona on hyvinvoiva lapsi. Jokaisen varhaiskasvatusyksikön tavoitteena on inklusio, joka tarkoittaa lapsen täysimääräistä osallistumista poistamalla oppimisen esteitä, tukemalla kaikkien osallisuutta ja tasa-arvoa sekä edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Lapset oppivat toisiltaan toimimalla yhdessä. Oppiminen tapahtuu sosiaalisessa kanssakäymisessä. Yhteisöllisyyttä vahvistetaan suunnitellusti lapsille mielekkäillä tavoilla. Samalla opitaan taitoja ja omaksutaan asenteita. Lähtökohtana on myönteisen näkemyksen luominen toisista sekä lasten kehityksen että lasten moninaisuuden hyväksyminen.

Kunkin lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut tarpeet otetaan huomioon ryhmävasussa. Ryhmävasu on työväline, joka auttaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioimaan työtään varhaiskasvatuslain, valtakunnallisen ja lapsen vasun sisällön mukaisesti. Se määrittää tiimin yhteiset pedagogiset toimintaperiaatteet ja käytännöt. Sisällön on oltava riittävän konkreettinen. Ryhmävasu asettaa toiminnalle tavoitteet. Se laaditaan hyödyntäen lapsen vasua ja kuntavasua sekä huomioiden oman lapsiryhmän lasten ja huoltajien toiveet ja tarpeet. Tiimin kanssa yhdessä käytävä pedagoginen keskustelu ja yhteinen näkemys kirjataan ryhmävasuun. Ryhmävasu on muuntuva asiakirja, jonka toteutumista arvioidaan säännöllisesti ja sisältöä päivitetään toiminnan edetessä.

⁸³Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Kuva 7. Kuvassa kuusi lasta, joista osa viitta käsipystyssä.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kulttuurikasvatus toteuttaa lapsen oikeutta taiteeseen ja kulttuuriin. Vaasan varhaiskasvatuksen kulttuuripolku rikastuttaa varhaiskasvatuksen toimintaa ja koostuu eri kulttuuripalvelujen ja kulttuurintuottajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä. Tavoite on saattaa taiteet ja kulttuuri vahvemmin ja suunnitelmallisemmin osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Kulttuuripolun tavoitteena on tuoda myös kulttuuri- ja taidelaitosten ja -toimijoiden olemassa oleva toiminta näkyväksi ja houkuttelevaksi: kulttuuripolulle kirjataan jo toteutettavaa kulttuuri- ja taidetarjontaa. Tavoitteena on myös kulttuuri- ja taidelaitosten tarjonnan lisääminen alle kouluikäisille.

Kulttuuripolku toteutuu arjessa, lasten oman toiminnan kautta, lähiympäristössä ja lähiyhteisöissä, taide- ja kulttuurilaitosten tuottamana sekä yhteistyössä yhdistysten ja eri toimijoiden kanssa. Kulttuuripolun eri toimintojen kautta voidaan ottaa käyttöön uusia oppimisympäristöjä ja kehittää

yhteistyötä lähiyhteisön ja eri toimijoiden kanssa. Kulttuuripolut on suunniteltu eri ikäryhmille ikätasoa vastaaviksi, toiminnallisiksi ja elämyksellisiksi.

Kulttuurikasvatus tukee lapsen kulttuuri-identiteetin muodostumista ja kehittymistä. Se vahvistaa kulttuurien moninaisuuksien ymmärtämistä ja antaa kulttuurisen yleissivistyksen pohjan. Kulttuurikasvatuksen tavoitteena on kehittää lapsen monipuolista ilmaisua, mielikuvitusta ja luovuutta sekä tukea itsetuntoa. Se antaa kaikille lapsille tasavertaiset mahdollisuudet kulttuuriin elämyksiin ja taiteelliseen toimintaan. Näin taataan lapselle oikeus omaan tilaan ja yhteisöön, sekä laadukkaaseen lastenkulttuuriin. Varhaiskasvatuksessa on nimetyt kulttuurivastaavat.

Kulttuurikasvatuksen kautta voidaan vaikuttaa lasten ja perheiden kulttuuritottumuksiin ja edistää tasavertaisia osallistumismahdollisuuksia taiteen ja kulttuurin tekemiseen ja kokemiseen. Varhaiskasvatuslaki (2018) toteaa, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on toteuttaa leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) sanotaan, että oppimisympäristöt ohjaavat lasta leikkiin, fyysisen aktiivisuuteen, taiteelliseen ilmaisuun ja tutkimiseen. Tähän kohtaan kiinnittyy Vaasan varhaiskasvatuksen kulttuuripolku.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Kielirikasteinen toimintatapa on osa vaasalaista varhaiskasvatusta. Suomen ja ruotsin lisäksi lasten erilaiset äidinkielet näkyvät jokapäiväisessä elämässä. Vuonna 2021 Vaasassa oli 57 eri kieltä. Vaasan kaupungin varhaiskasvatuksen suunnitelman, Vaasan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelman ja Vaasan kielistrategian mukaan kieliä rikastavaa Kieliystävät-toimintaa käytetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja avoimessa varhaiskasvatuksessa. Kieliystävät on ohjelma, jossa pyritään saamaan lapset tutustumaan toiseen kotimaiseen kieleen, mutta myös muihin kieliin, joita lapsiryhmässä puhutaan. Pyrimme siihen, että myös muulla kielellä puhuvat lapset saavat kielensä huomion ryhmässä. Kieliystävät -toiminnan päätarkoituksena on herättää uteliaisuutta muita kieliä kohtaan ja lisätä suvaitsevaisuutta. Kieliä opitaan laulamalla, loruttelemalla ja lukemalla eri kielisiä kirjoja. Lapset saavat mahdollisuuden oppia sanoja, numeroita ja erilaisia arjen ilmaisuja. Varhaiskasvatuksen pedagogiset toiminnot herätetään usein henkiin kuvien ja sanojen kautta, joten

on luonnollista ja innostavaa käyttää kuvia myös kielen yhteydessä. Myös tukiviittomat kuulut kielen kirjoon.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa.

Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁴. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Vaasan varhaiskasvatuksessa on laadittu turvallisuussuunnitelma. Lisäksi jokainen yksikkö laatii talokohtaisen turvallisuussuunnitelman.

Yksi osa turvallisuussuunnitelmaa on Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Se painottuu yhteisöllisyyden rakentamiseen ja ylläpitämiseen. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman pohjalta varhaiskasvatusyksiköt laativat omat suunnitelmansa ja toimivat niiden mukaan. Jokainen varhaiskasvatusyksikkö kirjaa suunnitelmaansa konkreettisia toimenpiteitä, jotka ovat tehokkaita juuri siinä yksikössä olevien kasvattajien ja lasten kanssa.

⁸⁴Varhaiskasvatuslaki 10 §

Kiusaamista ehkäisevässä työssä lasten sosiaaliset ja emotionaaliset taidot ovat ratkaisevassa asemassa. Pienet lapset vasta opettelevat keinoja sekä taitoja saadakseen ja ylläpitääkseen ystävyyssuhteita. Huoltajien ja kaikkien aikuisten tärkeä tehtävä on opettaa lapsille empatiakykyjä, jotta leikin syntyminen ja jatkuminen onnistuvat. Pienet lapset harjoittelevat leikkimään yhdessä ja tarvitsevat tämän vuoksi aikuisen jatkuvan tuen ja ohjauksen. Edellytyksenä sille, että aikuinen huomaa lapsen oikea-aikaisen tuen tarpeen leikkitaitojen opettelemiselle tai negatiivisen vireen leikissä varhaiskasvatuspäivän aikana on, että aikuinen on lähellä lasta puuttuakseen ja ohjatakseen tarvittaessa tilannetta.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Kuva 8. Kaksi lasta rakentelee lattialla isoilla palikoilla värikkään maton päällä.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁵. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen,

⁸⁵Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

psykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Vaasan varhaiskasvatuksessa panostetaan oppimisympäristöjen kehittämiseen, jotta pitkäkestoinen leikki olisi mahdollista kaikille lapsille. Leikki oppimismenetelmänä edellyttää aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan. Ympäristö luo myös pienelle lapselle turvallisuutta ja vahvistaa osallisuuden tunnetta. Kasvattajat tukevat lasten leikin aikomusta ja jokaisen osallisuutta leikkiin. Leikkiä suunnitellaan lasten kokouksissa ja tiimin palavereissa.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Pienryhmätoiminta lisää lasten osallisuutta ja vuorovaikutusta niin lasten kesken kuin aikuisten kanssa. Pienryhmätoiminta mahdollistaa lasten havainnoinnin ja toimii pedagogisen suunnittelun tukena. Pienryhmätoiminnan etuna on turvallisuuden tunteen rakentaminen ja se mahdollistaa myös paremmat oppimismahdollisuudet.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Tavoitteena on nähdä psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen oppimisympäristön merkitys ja monimuotoisuus. Psyykinen oppimisympäristö on kasvattajien tietoisesti luoma ja ehdoton edellytys lapsen turvallisuuden tunteelle. Fyysisen ympäristön luomiseen otetaan lapset mukaan. On tärkeää mieltää fyysiseen ympäristöön niin sisä- kuin ulkoympäristö, kaikki missä lapsi päivittäin liikkuu. Sosiaalinen ympäristö käsittää kaikki ihmiset, joita lapset päivittäin tapaavat. Sosiaalisessa ympäristössä opitaan kestäviä käyttäytymisen tapoja, jotka kantavat koko elämän. Luontokasvatus on vahvasti esillä vaasalaisissa varhaiskasvatustyksissä. Vaasassa metsät, rannat ja kulttuuriympäristöt ovat tärkeä osa oppimisympäristöä. Oppimisympäristöjen muuntelussa huomioidaan myös lasten osallisuus ja mielenkiinnon kohteet.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Vaasassa digitaalisuus on osa varhaiskasvatusta. Digitaalista osaamista tarvitaan vuorovaikutuksessa, viestinnässä, dokumentoinnin ja arvioinnin yhteydessä päivittäin. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää koulutuksellista tasa-arvoa ja varmistaa, että jokainen oppija saa tulevaisuuttaan varten riittävät digitaaliset taidot. Oppiakseen taitoja lapsi tarvitsee kasvattajalta ohjausta ja opastusta. Leikki on vaasalaisen varhaiskasvatuksen keskeinen toimintatapa myös digitaalisissa ympäristöissä. Varhaiskasvatuksessa lapsia ohjataan havainnoimaan ja nimeämään ympäristön teknologiaa ja laitteita. Yhdessä tutkitaan ja etsitään vastauksia kysymyksiin. Leikit, pelit, yhdessä tehdyt kokeilut ja tutkimukset kehittävät taitoja vuorovaikutuksessa vertaisryhmän kanssa.

Digitaalisella oppimisympäristöllä tarkoitetaan erilaisia sovelluksia ja ohjelmia, jotka ovat käytössämme. Käytössä olevat sovellukset ja ohjelmat tarkistetaan ennen niiden käyttöönottoa.

Sovelluksia ja ohjelmia käytetään aikuisen ohjauksessa, käytettäessä kiinnitetään huomiota turvallisuuteen ja ergonomiaan.

Huoltajien kanssa yhdessä keskustellaan ja sovitaan toimimisesta digitaalisissa ympäristöissä. Huoltajat kirjaavat Wilmaan luvat kuvien ja oppilastöiden julkaisemiseen tai halutessaan kieltävät julkaisemisen.

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaito kulkee Vaasan varhaiskasvatuksen kulttuuripolun keskeisenä sisältönä. Kulttuuripolun kautta lapsen moniluku- ja medialukutaito vahvistuvat.

Vaasan varhaiskasvatuksessa olevat digitaaliset laitteet ja niiden määrät on määritelty Vaasan varhaiskasvatuksen digisuunnitelmassa. Varhaiskasvatukseen on hankittu monipuolinen valikoima erilaisia oppimista tukevia välineitä ja digilaitteita. Nämä ovat vapaasti varhaiskasvatuksen yksiköiden varattavissa ja käytettävissä FuturEdun lainaamon kautta. Henkilöstön tukena yksiköissä on digitutorit.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁶.

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁷. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä

⁸⁶Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁷Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁸.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Vaasassa yhteistyötä huoltajien kanssa tehdään varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Päivittäisten kohtaamisten ja keskustelujen lisäksi huoltajiin pidetään yhteyttä sähköisesti Wilma-viestien avulla. Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma, joka käydään keskustellen läpi huoltajien kanssa vähintään kerran vuodessa.

Yksiköissä järjestetään kahviloita joka toinen kuukausi. Kahviloissa huoltajat pääsevät tutustumaan toimintaan yhdessä lastensa kanssa. Kahvittelun lomassa huoltajilla on mahdollisuus arvioida toimintaa täyttämällä sähköinen arviointilomake. Arviointi toteutetaan kaksi kertaa syys- ja kaksi kertaa kevätlukukaudella. Perhepäivähoidossa huoltajien ja perhepäivähoitajan yhteistyö on tiiviimpää, joten huoltajat voivat täyttää arvioinnin Wilman kautta kaksi kertaa vuodessa.

Toimintavuoden aikana yksiköissä järjestetään myös muita perhetapahtumia kuten äitien- ja isänpäiväkahvituksia, liikuntatapahtumia ja vanhempainiltoja.

⁸⁸Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Kuva 9. Aikuinen ja lapsi pitävät toisiaan kädestä kiinni. Kuva otettu takaapäin.

3.3.1. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸⁹. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁰.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

⁸⁹Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹⁰Varhaiskasvatuslaki 7 §

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä⁹¹.

Vaasassa varhaiskasvatuksen keskeisimpinä yhteistyökumppaneina ovat terapeutit, psykologit, lasten-, ja perheneuvola, Peppi perhetyö, lapsiperheiden sosiaalipalvelut sekä lastensuojelu. Lisäksi on luotu ja kehitetään erilaisia yhteistyömalleja terveydenhuollon, liikunnan, kulttuuri- ja taidealan toimijoiden sekä kirjastopalvelujen, ruokapalvelujen ja puhdistuspalvelujen, yliopistojen, ammattikorkeakoulun, ammattiopistojen ja katsomuksellisten yhteisöjen kanssa.

Neuvolaan lähetetään päiväkodista viesti 3-vuotiaasta ja yhteenveto 4-vuotiaan Lene-testistä (LENE = leikki-ikäisen lapsen neurologinen arvio). Perhepäivähoidosta lähetetään viestit 3- ja 4-vuotiaasta ja avoimesta päiväkodista viesti 4-vuotiaasta. Vastavuoroisesti neuvolasta lähetetään kooste ikävuositarkastuksesta päiväkotiin tai perhepäivähoitoon.

Toimintaa arvioidaan säännöllisesti eri yhteistyökumppaneiden kanssa. Yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa arvioidaan joka toimintakauden päätteeksi.

Ruoka- ja puhdistuspalvelujen sekä katsomuskasvatuksen kumppaneiden yhteistyötä arvioidaan vuosittain kyselyjen avulla.

Eri kulttuuri- ja kirjastopalveluiden sekä taideohjelmien kanssa toteutettavaa kulttuuripolkua ja siinä toteutettavia sisältöjä arvioidaan yhdessä lasten kanssa.

⁹¹ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuva 10. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu ympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen

(luvut 4.2 ja 7). Laaja -alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Vaasassa lasten oppiminen nähdään kokonaisvaltaisena prosessina, ja toiminnassa huomioidaan lasten erilaiset tavat oppia. Korostamme leikkiä, ympäristökasvatusta ja kielitietoisuutta sekä lisäksi monipuolista liikunnallisuutta, kestäviä ja terveellisiä elämäntapoja. Toiminnallinen työtapo ja kokemuksellinen vuorovaikutus muiden kanssa ovat varhaiskasvatuksen perustana. Lasten tulee saada osallistua ja vaikuttaa omaan arkeensa ja oppimisprosessiinsa.

Lasten omat vasut, ryhmävasut sekä tuen tarpeen dokumentit toimivat pedagogisen suunnittelun pohjana. Toiminnan suunnittelussa hyödynnetään lasten omia kokemuksia ja mielenkiinnon kohteita. Työmuotoina ovat esimerkiksi havainnointi, haastattelu ja saduttaminen. Toiminnan suunnitteluprosessin keskiössä on leikki. Leikki on lapselle hyvinvointia ja oppimista.

Lapsen koko varhaiskasvatuspäivä on pedagogisesti suunniteltua. Vaasassa kaikki arjen tilanteet kuten mm. siirtymät, perushoito ja ruokailut, nähdään pedagogisesti yhtä arvokkaina kuin erikseen suunnitellut toimintahetket.

Vaasan varhaiskasvatuksen henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja taitoa mukauttaa työ- ja toimintatapojaan lasten iän, kehitystason, mielenkiinnon kohteiden ja tarpeiden mukaan niin, että jokainen lapsi kokee olevansa osallinen kaikessa toiminnassa. Tavoitteena on luoda niin pienryhmä-, pari- kuin yksilötyön mahdollistava oppimisympäristö. Pienryhmissä jokaisen lapsen yksilöllinen huomiointi ja lasten osallisuuden mahdollistaminen on helpompaa. Työtapoja vaihtelemalla voidaan kehittää fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista oppimisympäristöä.

Vaasan varhaiskasvatuksessa toiminta tulee voida perustella pedagogisesti. Laadukkaan varhaiskasvatuksen varmistamiseksi toimintaa dokumentoidaan, arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Vaasassa varhaiskasvatusta suunnitellaan ja seurataan Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sähköisen version sekä ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Nämä suunnitelmat ovat henkilöstön konkreettinen työkalu. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma toimii tiimin tukena itsearvioinnissa, ryhmätyössä ja pedagogisen toiminnan toteutuksen arvioinnissa. Pedagogista dokumentointia ja arviointia tehdään pääasiassa ryhmän suunnitelmassa sekä lapsen ja päiväkotiryhmän sähköisessä portfolioissa.

Vaasassa pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö reflektoidessa oppii tuntemaan ryhmän jokaisen lapsen ja ymmärtämään ryhmän toimintaa voidakseen toteuttaa varhaiskasvatusta ryhmälähtöisesti. Pedagoginen dokumentointi on jatkuva prosessi. Siitä saatavaa tietoa käytetään toiminnan tavoitteiden, työtapojen ja oppimisympäristöjen mukauttamiseen ja oppimisprosessin

näkyväksi tekemiseen lapsille, henkilöstölle ja huoltajille. Lisäksi se toimii huoltajien kanssa käytävien keskustelujen perustana ja tukena.

Kuva 11. Kaksi lasta istuu pöydän ääressä. He leikkivät muovailuvahalla.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia

työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla

itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Kuva 12. Lattialle ja hyllylle rakennettu leikkipaikka, jossa valaistu autorata.

Leikki on Vaasan varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tarjota lapsille mahdollisuus erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lasten kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Se on lapsille paitsi oppimisen väline myös tapa olla ja elää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita, jotka jäsentävät ja muovaavat niin oppimisympäristöään kuin muutakin ympäristöä, kehittävät sosiaalisia suhteita ja luovat merkityksiä omien kokemustensa pohjalta.

Leikkiminen yhdessä toisten kanssa vahvistaa lasten turvallisuudentunnetta ja luo turvallisen ilmapiirin. Aikuisella on tärkeä rooli aktiivisena osallistujana ja lasten leikin havainnoijana, jolloin hän pystyy myös ennalta ehkäisemään konflikteja. Aikuinen huolehtii, että kaikki lapset pääsevät osalliseksi heidän omien kiinnostuksen kohteidensa ja tarpeidensa mukaiseen leikkiin. Aikuisen tehtävänä on myös tarjota tilaa, aikaa ja välineitä leikkiin. Välineet voivat olla pelejä, digitaalisia työkaluja tai sovelluksia. Leikkiä ei tule turhaan jarrutella tai keskeyttää, vaan se saa näkyä ja kuulua.

Henkilökunnan tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkejä. Tällä tavoin he oppivat ymmärtämään lasten ajattelutapoja, tunteita ja kokemuksia. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnitteluun ja ohjaukseen.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden 92 mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Vaasan varhaiskasvatuksen pedagogisen suunnittelun ja toiminnan perustana ovat eri oppimiskokonaisuudet ja laaja-alainen osaaminen. Oppimiskokonaisuuksien teemoja yhdistellään ja hyödynnetään toiminnan suunnittelussa. Lasten kysymykset ja kiinnostuksen kohteet huomioidaan niin, että toiminnasta muodostuu lapselle mielekäs kokonaisuus, jossa inklusiivisuus toteutuu.

4.5.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja--alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa--alueilla.

Kuva 13. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti. Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä. Vaasassa kieltä pidetään oppimisen, lapsen kehityksen ja vuorovaikutustaitojen avaimena. Kielen avulla lapsi pystyy hallitsemaan erilaisia tilanteita ja ilmiöitä, kommunikoimaan muiden kanssa, ilmaisemaan itseään ja hankkimaan tietoa. Siksi on tärkeää, että tuemme jokaisen lapsen opetuskieltä. Lasten kuulluksi tulemisen kokemus edistää heidän kieli-identiteettinsä ja vuorovaikutustaitojensa kehittymistä. Heidän tulee saada harjoitella kertomista, selittämistä ja keskustelemista. Lapsille nimetään esineitä sekä sanoitetaan tilanteita ja tunteita. Puheessa käytetään mahdollisimman rikasta ja monipuolista kieltä. Lasten sanattomiin viesteihin reagoidaan ja heitä kannustetaan kommunikointiin.

Ryhmän kielellinen ja kulttuurinen monimuotoisuus tulee tehdä näkyväksi toiminnassa. Kaikissa yksiköissä toteutetaan kielirikasteista toimintaa ryhmässä esiintyvillä kielillä Vaasan kielistrategian mukaisesti.

Kuva 14. Lapset leikkivät Legoilla pöydän ääressä.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

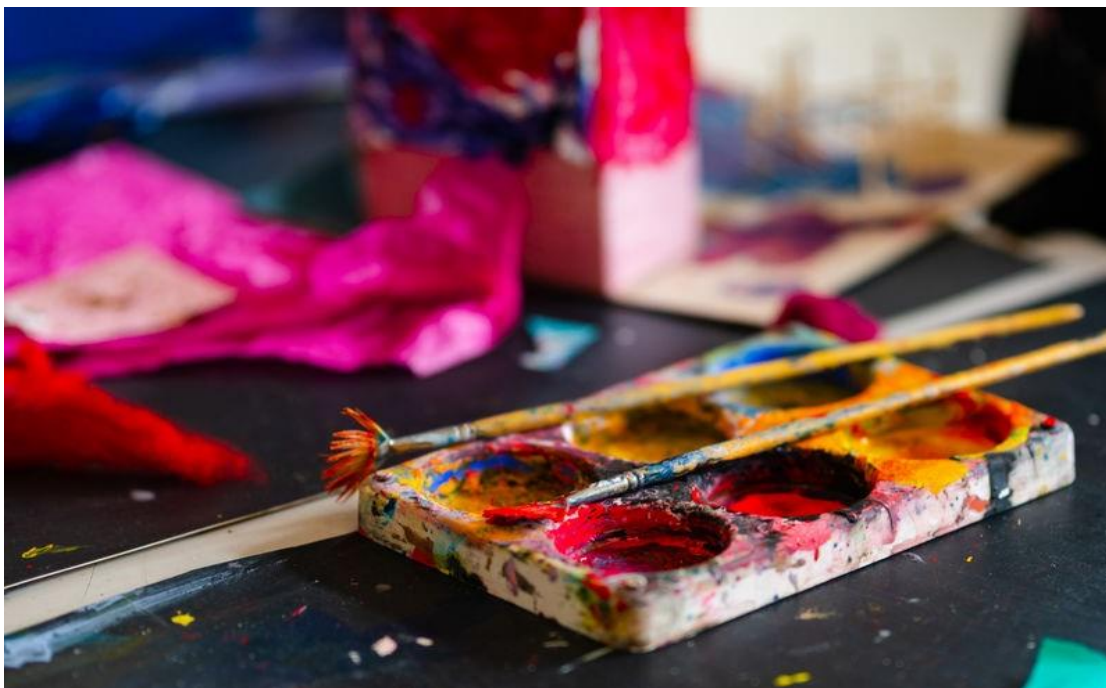
Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi

kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuva 15. Vesivärit ja kaksi sivellintä.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja

yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstitään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Vaasassa lasten musikaalisen, visuaalisen, verbaalisen ja kehollisen ilmaisukyvyyn kehitystä tuetaan tavoitteellisesti. Lisäksi lapsia tutustutetaan erilaisiin taiteen ja kulttuurin muotoihin. Heille annetaan mahdollisuus kokea, luoda ja ilmaista itseään eri tavoin harjoittelemalla esimerkiksi teknisen ja tekstiilityön taitoja, kädentaitoja, luovaa ongelmanratkaisua, draamaa ja tanssia.

Vaasan varhaiskasvatuksessa toteutetaan kulttuuripolkua. Kulttuuripolku on suunniteltu yhteistyössä kulttuuri- ja kirjastopalveluiden ja eri kulttuuri- ja taidealojen kanssa

Digilaitteistojen ja sovellusten avulla lapsia ohjataan muun muassa tuottamaan kuvamateriaalia ja videoita sekä koodaamaan.

Tieto- ja viestintäteknologisia välineitä käytetään pedagogisen toiminnan välineinä ja silloin kun se on pedagogisesti perusteltua. Digi-laitteita hyödynnetään myös mahdollisuuksien mukaan, lasten ikä ja kehitystaso huomioiden, lasten omaehtoisessa toiminnassa. Laitteisiin ja niiden pedagogisiin käyttömahdollisuuksiin tutustutaan yhdessä lasten kanssa ja niiden avulla harjoitellaan oman sisällön tuottamista, dokumentoidaan pedagogista toimintaa sekä hyödynnetään lasten oppimista ja kehitystä tukevia pedagogisia pelejä ja sovelluksia.

Kuva 16. Lapset leikkivät lukulaitteella.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Vaasassa sosiaalisesti kestävä elämäntapaa vahvistetaan esimerkiksi opettamalla lapsille kaveri- ja tunnetaitoja sekä yhteisöllisyyden kasvamista.

Lapsia opetetaan arvostamaan kulttuurista moninaisuutta eli sekä lapsen omaa kulttuuria että muita kulttuureja. Lasten kulttuuri-identiteettiä tuetaan edistämällä kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja ymmärrystä.

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Vaasassa eettistä ajattelua ja tunnetaitoja tuetaan tukimateriaalien (esim. Mieli ja Folkhälsan) avulla. Varhaiskasvatuksessa käsitellään eettistä ajattelua ja katsomuksellisia kysymyksiä, jotta lapset tuntisivat olonsa turvalliseksi, kokisivat tulevansa hyväksytyiksi sekä pääsevänsä mukaan yhteisöön. Lapset tutustuvat ryhmän monikulttuurisuuteen ja erilaisiin katsomuksiin toiminnassa sekä erilaisissa tilaisuuksissa.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Katsomuskasvatuksen sekä eettisen kasvatuksen ohjeet ovat laaditut yhteistyössä Vaasan seurakuntayhtymän kanssa. Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa on yleissivistävää opetusta ja osa varhaiskasvatuksen arkea. Se on esimerkiksi sosiaalisten taitojen oppimista, yhdessä toimimista, hyvien tapojen ja myötätunnon osoittamista sekä kohteliaisuutta. Seurakuntien työntekijä voidaan kutsua katsomuskasvatuksen tukijaksi, mutta pedagogisen vastuun kantaa kuitenkin varhaiskasvatustyksikkö.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Kuva 17. Kaksi lasta hiekkalaatikolla. He leikkivät traktorilla.

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojä havainnoimalla.

Kuva 18. Lapsi tutkii sormellaan olevaa vihreää matoa.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien

käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Kaikessa toiminnassamme Vaasassa huomioidaan ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Varhaiskasvatuksessa edistetään tilojen ja välineiden yhteiskäyttöä, säästäväisyyttä, kohtuullisuutta, korjaamista, uusiokäyttöä ja kierrätystä. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön.

Varhaiskasvatuksen lähiluontoa hyödynnetään oppimisympäristönä. Lapset oppivat havainnoimaan, tutkimaan ja suojelemaan luontoa.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Vaasassa on laadittu energiakasvatuksen strategia varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle sekä Energian ja kestävä kehityksen suunnitelma. Varhaiskasvatuksen Energia strategia- ja toimintasuunnitelma päivitetään vuosittain. Vaasassa on tavoitteena, että jo varhaiskasvatuskäiset lapset tiedostavat

kotikaupunkinsa olevan energinen kaupunki, tietävät mitä energia on ja heille tarjotaan mahdollisuus saavuttaa sellaisia taitoja ja valmiuksia, joista on hyötyä eri aloilla työelämässä ja yhteiskunnassa.

Energiakoulutusstrategiassa korostetaan yksilön rohkeutta, luovuutta ja uskallusta. Aikuiset ovat lapsille tärkeitä roolimalleja.

Energiaopettaminen/-osaaminen näyttäytyy monipuolisena oppimisena ja laaja-alaisena osaamisena. Ylläpidämme lasten uteliaisuutta ja herätämme mielenkiintoa esim. Auto- ja mopoleikeissä on bensa- asemalla myös sähkölatauspiste. Varhaiskasvatuksessa luodaan perustaa energia oppimiselle; annetaan sanat ilmiölle ja välineet tutkimiselle. Vuosittain vietetään energiansäästöviikkoa ja energiaviikkoa "energyweek", jossa suomalaiset yritykset, yhteisöt, koulut ja oppilaitokset kampanjoivat energian ja materiaalien järkevän käytön puolesta.

Teknologiakasvatuksessa painotamme arjen teknologiaratkaisuja. Tutkimme esimerkiksi kumisaapasta.

Kuva 19. Mailat ja pallo sähköpelissä.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityksen

Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuun, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Kaikissa Vaasan varhaiskasvatusyksiköissä toteutetaan opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) ja Opetushallituksen hallinnoimaa Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmaa, jota koordinoi LIKES-

tutkimuskeskus. Ohjelman toteuttaminen takaa lasten riittävän fyysisen aktiivisuuden sekä luo pohjan terveelle elämäntavalle.

Kehittämistyö aloitetaan pienellä askeleella, jossa yksiköt täyttävät nykytilan arvioinnissa nousseiden kehityskohtien pohjalta suunnitelman. Edistymistä ja tilannetta tarkastellaan tasaisin väliajoin ja tehdään muutoksia tarvittaessa. Toiminnan tavoitteena on hyvien toimintatapojen vakiintuminen osaksi arkea. Askeleen tulee olla niin pieni, että se näkyy toiminnassa lisääntyvänä liikkeenä heti.

Kasvattajan vastuulla on, että lapsen liikkuminen mahdollistuu. Fyysisesti aktiivisen elämäntavan tottumus alkaa kehittyä jo varhaislapsuudessa ja liikunnallinen lapsuus ennustaa liikunnallista aikuisuutta.

Lapsella on tarve ja oikeus liikkua joka päivä. Lapsen päivittäisen vähintään kolmen tunnin fyysisen aktiivisuuden suositus koostuu kuormittavuudeltaan monipuolisesta liikkumisesta: kevyestä liikunnasta ja reippaasta ulkoilusta sekä erittäin vauhdikkaasta fyysisestä aktiivisuudesta. Varhaiskasvatus mahdollistaa lapselle päivittäin vähintään kaksi tuntia liikumista, josta yksi tunti on vauhdikasta fyysistä aktiivisuutta.

Päivittäinen liikunta varhaiskasvatuksessa on lapselle yhtä tärkeää kuin riittävä lepo- ja terveellinen ravinto.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiirettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Kuva 20. Värikkäisiin vaatteisiin puettu lapsi istuu keinussa. Hänellä on kädet ilmassa.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä⁹³. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

⁹³Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielineen sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romanisyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osalla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ ruotsin kielen omaksumisen lähtökohdaksi on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämisen ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä

oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Vieraskielisten lasten määrä on kasvanut Vaasan varhaiskasvatuksen ryhmissä usean vuoden ajan. Kulttuurinen moninaisuus näkyy erilaisten identiteettien, uskontojen, katsomusten ja kielten vuorovaikutuksena. Perheiden erilaisuuden huomioiminen on tärkeää pohdittaessa varhaiskasvatuksen toimintaa ja tavoitteita.

Kielenoppijoille opetetaan kohdennetusti ja tehostetusti suomen/ruotsin kieltä (Suomi toisena kielenä opetus /Svenska som andra språk= S2-opetus). Suomea /ruotsia toisena kielenä oppivalle suomen/ruotsin opetuskieli on sekä oppimisen kohde, että sen väline. Kielenoppijalla tarkoitetaan lasta, jolla ei ole vielä riittävät suomen/ruotsin kielen taidot.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten on mahdollista oppia suomen / ruotsin kieltä tehostetusti. Opetustoiminnassa otetaan huomioon monikielisyys ja -kulttuurisuus.

Varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen on laadittu S2-opetussuunnitelma, jonka avulla kunnassa taataan tasalaatuinen kielen opetus. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on käytössä Eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset varhaiskasvatuksessa -vuosikello, joka määrittää, mitä S2-opetukseen liittyviä toimintoja toimintavuoteen tulee sisällyttää.

Jokaiselle kielenoppijalle laaditaan yksilöllinen S2-oppimissuunnitelma, jonka avulla taataan kaikille laadukasta ja tasa-arvoista suomen/ruotsin kielen opetusta. Oppimissuunnitelmaan dokumentoidaan kielenoppijan lähtötaso, asetetaan tavoite, valitaan opetusmenetelmät ja arvioidaan

oppimisprosessia. S2-oppimissuunnitelman laatii päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettaja ja perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja.

Lisäksi suomen kielen opetuksen työvälineenä käytetään KieliPeda. Kolmiosainen KieliPeda-työväline tukee osaltaan kielitietoista varhaiskasvatusta, jossa ymmärretään kielten merkitys lapsen oppimiselle, kehitykselle, vuorovaikutukselle ja identiteeteille (VASU 2018, 31). Työvälineen avulla 1) arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä kielitietoisuuden näkökulmasta, 2) tarkastellaan yhteistyössä huoltajien kanssa monikielisen lapsen kielimaailmaa ja 3) seurataan monikielisen lapsen suomen kielen taitojen edistymistä.

Varhaiskasvatuksessa työskentelee S2-opettajia, jotka kiertävät yksiköissä. Varhaiskasvatuksen S2-opettajien keskeisin tehtävä on lapsen suomen kielen oppimisen edesauttaminen ja taitotason vahvistaminen. S2-opettajat havainnoivat, kartoittavat ja arvioivat kielenoppijoiden suomen kielen taitotasoa. Työskentelymuotona voi olla yksilö- tai pienryhmäopetus. Lisäksi S2-opettajien on mahdollista osallistua samanaikais- ja yhteisopettajuuteen mallintaen kielenoppimista tukevia menetelmiä.

Yhteistyö varhaiskasvatuksen opettajien, perhepäivähoitajien sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa on merkityksellistä. S2-opettajat ohjaavat varhaiskasvatuksen opettajia kielen opetuksen suunnittelussa ja -toteutuksessa. Yhteistyössä he päättävät keille kielenoppijoille suositellaan valmistavaa opetusta. Vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa keskustellaan tapauskohtaisesti tuen piirissä olevista kielenoppijoista sekä pohditaan S2-opettajan roolia näiden lasten tukena.

Vaasassa huoltajat valitsevat jo varhaiskasvatuspaikkaa hakiessaan lapsen varhaiskasvatuksen kielen (suomi tai ruotsi). Lapsen opetuskieli sekä kieli, jolla pidetään yhteyttä lapsen huoltajiin, on sama kuin lapsen varhaiskasvatusryhmän kieli.

Monikielisyyttä tehdään näkyväksi oppimisympäristöissä niin, että lasten käyttämät äidinkielet ovat esillä esimerkiksi ulko-ovilla tai eteisissä tervehdysten muodossa. Lasten kulttuuritaustat otetaan huomioon myös siten, että eri maiden lippuja ja erikielisiä kirjoja on esillä. Lapsiryhmissä otetaan huomioon eri kulttuurien juhlat. Huoltajat ovat tervetulleita kertomaan ja esittelemään kieltä ja kulttuuriaan lapsiryhmälle. Huoltajat ovat mm. lukeneet kirjoja ja musisoineet omalla kielellään. Myös erilaisiin ruokakulttuureihin on tutustuttu huoltajien avustuksella.

Huoltajien osallistuminen ja osallisuus vanhempainiltoihin ja lasten vasukeskusteluihin mahdollistetaan järjestämällä tarvittavat tulkkipalvelut.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Kielikylpyopetusta annetaan ruotsin kielellä kolmessa päiväkodissa. Varhainen täydellinen kielikylpy aloitetaan viisivuotiaana, ja se jatkuu perusopetuksessa.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri

kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Vieraan kielen opetusta (opetuskielenä englanti) järjestää Vaasa English Playschool. Toimintaan voi pyrkiä sinä vuonna, kun lapsi täyttää viisi vuotta. Samassa päiväkodissa toimii myös kansainvälinen lapsiryhmä.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielirikasteista varhaiskasvatusta englanniksi järjestetään yhdessä palvelusetelipäiväkodissa.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylyn kaltaisia

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁴. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Vaasan varhaiserityiskasvatuksen arvoperusta ja oppimiskäsitys perustuvat valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja Vaasan varhaiserityiskasvatuksen strategiaan, jossa määritellään paikalliset visiot, arvot ja tavoitteet. Strategia ohjaa päivittäistä toimintaa tuen järjestämisen osalta.

⁹⁴Varhaiskasvatuslaki 15 a §

Kuva 21. Aikuinen ajaa muksubussia, jonka kyydissä on kolme lasta.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁵ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Lapsen kasvun ja oppimisen tuki järjestetään Vaasassa osana päivittäistä varhaiskasvatustoimintaa. Lapselle järjestetään hänen tarvitsemansa tuki kasvuympäristössä, omassa varhaiskasvatusryhmässä, inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen, jossa oppimisympäristöjä ja arjen pedagogiikkaa arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti lasten tarpeiden mukaisesti. Ryhmän henkilökunta arvioi lapsen tuen tarvetta yhteistyössä huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Henkilökunta vastaa, että lapsi saa tarvitsemansa tukitoimet kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyen. Vaasan varhaiskasvatuksessa pyritään toimimaan säännöllisesti pienryhmissä, jolloin lasten tuen tarpeisiin

⁹⁵Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

pystytään vastaamaan tarkoituksenmukaisemmin. Tukea järjestetään kolmella tasolla yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena heti tuen tarpeen ilmettyä (katso luku 5.3). Vaasassa on olemassa ohjeistukset minimiyhteistyölle nivelvaiheissa.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹⁶.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁰.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta ⁹⁷. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän⁹⁸varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä⁹⁹.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁰.

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § 100

Varhaiskasvatuslaki 15 c §

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

⁹⁸ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 31 §

Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta 101 . Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa 102 . Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Vaasan jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä on saatavilla varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja Vaasassa

- Seuraa ja havainnoi lapsen kehitystä ja oppimista.
- Arvioi ja suunnittelee lapsen tuen tarvetta yhteistyössä huoltajien, ryhmän henkilökunnan ja muiden asiantuntijoiden kanssa.
- Vastaa yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa lapsen tuen tarpeen dokumentoinnista ja arvioinnista.
- Järjestää samanaikaisopetusta yhdessä ryhmän opettajan/henkilökunnan kanssa.
- Antaa erityisopetusta vertaisryhmässä, pienryhmässä tai yksilöllisesti.
- Antaa tukea sekä ohjausta lapsen hoidon, kasvatuksen ja oppimisen suunnittelussa sekä toteutuksessa.
- Ohjaa ja tukee avustajia.
- Tukee henkilökunnan erityispedagogista osaamista ja pitää tarvittaessa koulutuksia.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajaan (veo) otetaan AINA yhteyttä, kun lapsen kehityksestä on huolta ja mietitään lapsen tuen tarvetta tai muutoksia tuen tasossa. Veo on mukana vasu-keskustelussa, kun arvioidaan lapsen tuen tarvetta, suunnitellaan tukitoimenpiteitä ja niiden toteutusta. Jos lapsella ilmenee toimintakauden aikana uutta tuen tarvetta, veo otetaan mukaan yhteistyöhön.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰³. Lapsen edun sitä

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁴, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Vaasan varhaiskasvatuksessa avustajapalveluihin liittyvä tuen tarve arvioidaan erikseen ennen syksyn ja kevään toimintakauden alkua. Päätöksen avustajaresurssien jaosta tekee varhais erityisvarhaiskasvatuksesta vastaava palvelupäällikkö yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajien ja päiväkotien johtajien kanssa.

Avustajaresurssin myöntämisen sijaan voidaan pienentää ryhmäkokoja. Keskusteltuaan huoltajien kanssa varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee tarvittaessa esityksen ryhmäkoon pienentämisestä varhais erityisvarhaiskasvatuksesta vastaavalle palvelupäällikölle. Asiasta tehdään hallintopäätös ja sen jälkeen varhaiskasvatuksen erityisopettaja kirjaa ryhmäkoon pienennyksen vasuun.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuista Vaasan varhais erityisvarhaiskasvatuksessa tarkemmin tuonnempana.

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Kuva 22. Lapsi istuu pihalla pomppukeinussa. Hän hymyilee ja vilkuttaa toisella kädellä.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰⁵. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹⁰⁶.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹⁰⁷. Tarvittaessa

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 40-41 §

keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹⁰⁸.

Vaasassa huoltajia osallistetaan yhteistyöhön heti lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa. Kun lapsen tuen tarve huomataan, yhteistyötä tiivistetään vastuussa olevan varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja huoltajien kesken varhaisen tuen varmistamiseksi lapselle. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu yhteistyöhön. Tavoitteena on avoin yhteistyö huoltajien kanssa lapsen kehityksen ja oppimisen tuen järjestelyissä. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten perheiden kanssa työskennellessä käytetään tulkkipalveluja aina, kun se on tarpeellista. Varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa tulkkipalveluiden tilaamisesta.

Lapsen näkökulma otetaan huomioon ja sillä on merkityksellinen rooli varhaiskasvatussuunnitelmassa. Lapsella on myös mahdollisuus osallistua vasu-keskusteluun ikä- ja kehitystaso huomioiden. Hänen omat näkemyksensä kirjataan vasuun ennen palaveria. Lapsen näkökulman kuulemisessa ja huomioon ottamisessa sekä osallisuuden tukemisessa käytetään kuvatukimateriaalia vaihtoehtoisena ja täydentävänä kommunikaatiomenetelmänä.

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

Kuva 23. Kaksi lasta halaa toisiaan

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatusta- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹⁰⁹.

Vaasan varhaiskasvatuksessa lapsen kehityksen ja oppimisen tuen säännöllisessä arvioinnissa ja toteuttamisessa tehdään monialaista yhteistyötä, jotta lapsi saisi tarvitsemansa tuen kokonaisvaltaiseen kehitykseensä. Huoltajien kanssa keskustellaan monialaisen yhteistyön tarpeesta lapsen kehityksen tukemiseksi ja siitä, miten yhteistyö toteutetaan. Ensisijaisesti tukea annetaan yhteistyössä huoltajien kanssa sovitulla tavalla. Lapsella on kuitenkin oikeus tukeen heti tuen tarpeen ilmaannuttua ja varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on oikeus saada lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi ja tuottamiseksi välttämättömät tiedot yhteistyötahoilta. Vasuun kirjataan yhteistyötahojen yhteystiedot sekä työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Lapsen vasun laadinnassa ja tuen suunnittelussa otetaan huomioon kaikki lasta koskevat asiantuntijalausunnat ja

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

suositukset, jotka ovat välttämättömiä ja tarkoituksenmukaisia lapsen asianmukaisen varhaiskasvatuksen ja hoidon järjestämisen kannalta.

Vaasan varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä lastenneuvolan kanssa. Muun muassa leikki-ikäisen lapsen neurologinen arvio (Lene) tehdään päiväkodissa lapsen ollessa 4-vuotias. Päiväkodista lähetetään yhteenveto arviosta lastenneuvolaan ennen 4 -vuotisneuvolakäyntiä. Perhepäivähoidosta laaditaan viesti 4-vuotistarkastukseen. Perhepäivähoidossa olevan lapsen Lene 4-v tehtävät tehdään lastenneuvolassa. Varhaiskasvatuksesta lähetetään viesti lapsen arjen sujumisesta neuvolaan myös lapsen 3-v tarkastukseen.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁰. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹¹.

Pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamisesta Vaasassa tarkemmin luvussa 5.3.3.

¹¹⁰ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹¹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Kuva 24. Kaksi lasta ja aikuinen ovat pukemassa päiväkodin eteisessä. Aikuinen auttaa toista lasta.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹² ja tuen muodot¹¹³ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan ¹¹⁴. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa.

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹⁵

Tuen toteuttaminen Vaasan varhaiskasvatuksessa

Koko henkilöstö osallistuu työnkuvansa ja vastualueidensa mukaisesti lapsen tuen tarpeen arviointiin ja tarvittavan tuen antamiseen sekä toimintakulttuurin ja työtapojen kehittämiseen.

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

	Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
Tuen muodot	Arjen laadukas pedagogiikka Ryhmätasoinen pedagoginen tuki Mahdollinen rakenteellinen ja hoidollinen tuki	Ryhmätasoinen ja yksilöllistetty pedagoginen tuki Rakenteellinen tuki Mahdollinen hoidollinen tuki	Ryhmätasoinen ja yksilöllistetty pedagoginen tuki Vahva rakenteellinen tuki Mahdollinen hoidollinen tuki
Erityisopetus	Tarpeen mukaan lyhytkestoista, yksittäisiä tukitoimia	Kyllä/mahdollinen Säännöllisempää kuin yleinen tuki Voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista ja sisältää useita samanaikaisia tukimuotoja Toteutetaan osa-aikaisena	Aina Tuki on jatkuvaa ja säännöllistä Sisältää useita tukimuotoja ja -palveluita Voi olla kokoaikaista, Vaasassa toteutuu osa-aikaisena
Miten toteutetaan	Kaikille tarvittaessa osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa	Vahvempi ja yksilöllistetympi kuin yleinen tuki Tarve eriyttää opetusta ja ohjausta arjen tilanteissa	Vahva, jatkuvampi ja kokoaikaisempi tuen tarve Tarve eriyttää opetus ja ohjaus useissa tai kaikissa arjen tilanteissa
Tukipalvelut ja apuvälineet	Mahdollinen	Mahdollinen	Mahdollinen
Erityispedagogisen osaamisen rooli suunnittelussa	Vahva yleinen pedagoginen osaaminen	Erityispedagogisen osaamisen rooli korostuu	Erityispedagogisen osaamisen rooli on vahva
Monialainen yhteistyö	Mahdollinen	Yleensä ainakin yksi taho	Aina ja monialaisesti
Tuen suunnittelun ja toteuttamisen vastuu	Ryhmän aikuiset ja lapsen huoltajat	Ryhmän aikuiset, lapsen huoltajat ja mahdolliset yhteistyötahot	Ryhmän aikuiset, lapsen huoltajat ja kaikki yhteistyötahot

(Mukailtu, alkuperäinen Kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa/Noora Heiskanen 2018)

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹¹⁷.

Vaasan varhaiskasvatuksessa jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen pedagogiseen toimintaan oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin lähtökohtana. Lapsi voi tarvita lisätukea kehitykseensä, jota tarjotaan ensisijaisesti yleisen tuen tasolla.

Yleinen tuki

Tehtävä	Vastuuhenkilö	Yhteistyötahot
Yhteistyö kodin kanssa	päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja, varhaiskasvatuksen henkilöstö	lapsi, huoltajat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja
Tuen tarpeen arviointi	päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatushenkilöstö, perhepäivähoitaja	lapsi, huoltajat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, monialainen yhteistyö
Tuen kirjaaminen	varhaiskasvatuksen opettaja, perhepäivähoitaja	tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja, päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja
Konsultaatio ja ohjaus	päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja, varhaiskasvatuksen opettaja	varhaiskasvatuksen erityisopettaja, tarvittaessa muut asiantuntijat
Tukipalveluista päättäminen	varhaiserityiskasvatuksen palvelupäällikkö	huoltajat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen henkilöstö

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹¹⁸. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹¹⁹.

Vaasan varhaiskasvatuksessa lapsen tuen tarvetta arvioidaan säännöllisesti ja tarpeen mukaan. Kun lapsen tuen tarve on laajempaa ja yksilöllisempää, tukea annetaan tehostetun tuen tasolla.

¹¹⁸ HE 148/2021 vp, s. 32

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Tehostettu tuki

Tehtävä	Vastuuhenkilö	Yhteistyötahot
Yhteistyö kodin kanssa	päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen henkilöstö	lapsi, huoltajat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja
Tuen tarpeen arviointi	päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatushenkilöstö, perhepäivähoitaja	lapsi, huoltajat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, monialainen yhteistyö
Huoltajien kuuleminen	Varhaiskasvatuksen erityisopettaja,	huoltajat, varhaiskasvatuksen henkilöstö, varhaiserityiskasvatuksen palvelupäällikkö
Päätös tuesta	varhaiserityiskasvatuksen palvelupäällikkö	lapsi, huoltajat, varhaiskasvatushenkilöstö, muut asiantuntijat
Tuen kirjaaminen	varhaiskasvatuksen opettaja, perhepäivähoitaja	lapsi, huoltajat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatushenkilöstö, päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja, muut asiantuntijat
Konsultaatio ja ohjaus	varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja	lapsi, huoltajat, perhepäivähoitaja, tarvittaessa muut asiantuntijat

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁰.

Tukea annetaan erityisen tuen tasolla, kun lapsen tuen tarve on pitkäaikaisempaa ja säännöllisempää ja lapsi tarvitsee mahdollisesti useita tukimuotoja ja -palveluita. Vaasan varhaiskasvatuksessa erityisopetusta toteutetaan osa-aikaisena yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja erityisopettajan välillä ja yhteistyössä ryhmän henkilökunnan kanssa. Myös yhteistyö huoltajien sekä

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

muiden asiantuntijoiden kanssa on erittäin tärkeää lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin varmistamiseksi.

Erityinen tuki

Tehtävä	Vastuuhenkilö	Yhteistyötahot
Yhteistyö kodin kanssa	varhaiskasvatuksen erityisopettaja, päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen henkilöstö	lapsi, huoltajat
Tuen tarpeen arviointi	päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen opettaja, perhepäivähoitaja	lapsi, huoltajat, varhaiskasvatushenkilöstö, monialainen yhteistyö
Huoltajien kuuleminen	Varhaiserityiskasvatuksen palvelupäällikkö,	huoltajat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen henkilöstö
Päätös tuesta	varhaiserityiskasvatuksen palvelupäällikkö	lapsi, huoltajat, varhaiskasvatushenkilöstö, muut asiantuntijat
Tuen kirjaaminen	varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen opettaja, perhepäivähoitaja	lapsi, huoltajat, varhaiskasvatushenkilöstö, päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja, perusopetuksen edustajat, muut asiantuntijat
Konsultaatio ja ohjaus	varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen opettaja, päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja	lapsi, huoltajat, perhepäivähoitaja, tarvittaessa muut asiantuntijat

Pidennetty oppivelvollisuus

Erityisen tuen lisäksi lapsi voi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta vamman tai sairauden vuoksi. Pidennetyn oppivelvollisuuden saaminen edellyttää hallintopäätöksen tekemistä. Päätös tehdään keväällä ennen esiopetuksen alkamista lapselle, jolla on asiantuntijan suositus pidennetystä oppivelvollisuudesta.

Perusopetuksen aluerehtori (suomenkielinen perusopetus), koulutoimenjohtaja (ruotsinkielinen perusopetus), varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö, varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja tapaavat huoltajat. Huoltajille annetaan tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista sekä erityisen tuen sisällöistä. Päädyttyä pidennettyyn oppivelvollisuuteen lapselle laaditaan pedagoginen selvitys.

Perusopetuksen aluerehtori/koulutoimenjohtaja tekee päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta. Pidennetty oppivelvollisuus edellyttää aina erityistä tukea, josta varhaiserityiskasvatuksen palvelupäällikkö tekee päätöksen.

Pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehdot:

Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella. Vaasassa oppivelvollisuuteen kuuluva esiopetusvuosi toteutetaan päiväkodin esiopetusryhmässä. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten opetus voidaan järjestää kolmella vaihtoehdoisella tavalla:

1	Lapsi 5-vuotias: Oppivelvollisuutta edeltävä maksuton esiopetus, toteutuu päiväkotiryhmässä/esiopetusryhmässä Lapsi 6-vuotias: Oppivelvollisuus alkaa, esiopetus päiväkodin esiopetusryhmässä, koulusta konsultaatio esiopetukseen Lapsi 7-vuotias: Aloittaa perusopetuksen
2	Lapsi 6-vuotias: Oppivelvollisuus alkaa, esiopetus päiväkodin esiopetusryhmässä, koulusta konsultaatio esiopetukseen Lapsi 7-vuotias: Aloittaa perusopetuksen
3	Lapsi 6-vuotias: Oppivelvollisuus alkaa, esiopetus päiväkodin esiopetusryhmässä, koulusta konsultaatio esiopetukseen Lapsi 7-vuotias: Toinen oppivelvollisuuteen kuuluva esiopetusvuosi Lapsi 8-vuotias: Aloittaa perusopetuksen

5.3.4. Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²¹. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²². Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

¹²² Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Vaasassa tuen tarpeen suunnittelun ja toteutuksen apuna voidaan käyttää tuen muotojen tarkistuslistaa. Lapsen tuen tarpeista keskustellaan tarvittaessa huoltajien, henkilökunnan ja muiden asiantuntijoiden kanssa ja tuki dokumentoidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kasvatushenkilöstön erilainen osaaminen ja käytössä olevat resurssit hyödynnetään. Tukea suunniteltaessa otetaan huomioon lapsen osallisuus ja oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää samassa tilassa ja toiminnassa muun lapsiryhmän kanssa.

Kuva 25. Kaksi lasta keinuu hämähäkkikeinussa.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²³. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁴.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Vaasan varhaiskasvatuksessa lapsen tarvitsema tuki arvioidaan ja kirjataan lapsen omaan vasuun. Varhaisen tuen tarpeen tunnistamisessa sekä kehityksen ja oppimisen tuen arvioinnissa otetaan huomioon lasten erilaiset lähtökohdat ja vahvuudet. Lapsen tuen tarpeen perusteella määritellään sopiva tuen taso ja sen toteuttamisen menetelmät. Vasuun voidaan suunnitella lapselle myös haastavampaa toimintaa ja lapsen toiveisiin vastaamista, erityisesti, jos lapsi tarvitsee enemmän haastetta. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja ottaa huomioon suunnitelmassa, näin lapsi osallistuu ja tulee kuulluksi.

Kun lapsen tuen tarve ilmenee, veo on mukana vasu-keskustelussa, arvioimassa ja suunnittelemassa lapsen tukitoimenpiteitä ja niiden toteutusta. Aloite tuen tehostamiseksi voi tulla lapsen ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta/huoltajilta tai yhteistyötaholta.

Vasu kirjataan toimintakausittain syksyllä lokakuun loppuun mennessä ja arvioidaan keväällä. Mikäli lapsen kehityksessä tapahtuu muutoksia toimintakauden aikana, lapsen tuen tarve arvioidaan uudelleen. Tavoitteita tarkennetaan lapsen tarpeiden muuttuessa. Pedagogiset asiakirjat tallennetaan Wilma-ohjelmaan.

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

Kuva 26. Kaksi lasta leikkii ulkona isossa puuautossa. Toinen lapsi ohjaa ratista leikkiautoa ja toinen seisoo auton oviaukon vieressä.

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁵. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3.).

Lapsen vasun laadinnassa yhteistyön tekeminen eri tahojen kesken on tärkeää. Yhteistyössä lapsen, huoltajien ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa keskustellaan lapsen mielenkiinnonkohteista, vahvuuksista ja tuen tarpeista sekä tuen toteuttamisesta. Vasuun kirjataan lapsikohtaiset tavoitteet pedagogiselle toiminnalle ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. Siirtymävaiheissa esim. lapsen vaihtaessa ryhmää tai varhaiskasvatusyksikköä sekä siirtyessä

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

esiopetukseen lapsen tuen toteuttamisen kannalta välttämätön tieto siirretään vanhan ja uuden yksikön tai palveluntuottajan välillä. Vaasan varhaiskasvatuksessa on laadittu ohjeet siirtymävaiheisiin.

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²⁶. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsen tuen tarpeita seurataan ja arvioidaan jatkuvasti toimintakauden aikana ja kirjataan vasuun kohtaan "Tarkennuksia toimintakauden aikana". Kevätkauden aikana pidetään yhteinen arviointi- ja siirtopalaveri lapsen tuen tarpeista huoltajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Kun lapsi siirtyy uuteen ryhmään tai esiopetukseen, siirtopalaveriin kutsutaan vastaanottavan ryhmän opettaja. Lapsen vaihtaessa varhaiskasvatuspaikkaa toiseen kuntaan, ollaan yhteydessä vastaanottavaan varhaiskasvatusyksikköön ja lähetään lapsen vasu heille postin kautta.

Syksyllä esiopetuksessa lapsen tuen tarpeita seurataan ja dokumentoidaan kolmiportaisen tuen asiakirjoihin. Esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle tuen tarve kirjataan ensisijaisesti kolmiportaisen tuen dokumentteihin. Esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella, tuen tarve kirjataan ensisijaisesti esiopetuksen oppimissuunnitelmaan tai kolmiportaisen tuen dokumentteihin. Lapsen vasussa on mainittava, että tuen tarpeet on kirjattu em. dokumentteihin.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹²⁷.

Lapsen mahdollinen yleisen tuen tarve ja sen vaikutukset kirjataan aina lapsen vasuun. Jos lapselle annettavan tuen tasoa on tarvetta nostaa, on käytävä ilmi, millä tavoin tukea vahvistetaan ja miten sitä toteutetaan.

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹²⁷ HE 148/2021 vp, s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Perusteena hallintopäätöksen tekemiselle lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta on käytävä ilmi lapselle annettava tuen taso, tukimuodot ja -palvelut sekä varhaiskasvatyksikkö. Lisää hallintopäätöksen tekemisestä luvussa 5.6.

Kuva 27. Kaksi lasta istuu pöydän vieressä. He pelaavat Kimble-peliä.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.
- Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut
- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa

lapsen tuen toteuttamisen vastuut

- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystuot, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹²⁸.

Lapsen vasua laadittaessa on varmistettava, että kaikki edellä mainitut tukimuodot ja -palvelut ja tuen edellyttämä yhteistyö, vastuunjako sekä tuen vaikuttavuuden ja riittävyyden arviointi ovat selkeästi kirjattu. Tuen muotojen tarkistuslistaa käytetään aina lapsen vasun kirjaamisen apuna.

¹²⁸ HE 148/2021 vp, s. 35

Kuva 28. Lapsi ja aikuinen istuvat sohvalla. He hymyilevät toisilleen.

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹²⁹. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁰. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³¹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämävastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³². Päätös on aina perusteltava¹³³. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁴.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹³⁵.

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³¹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³² Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³³ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁴ HE 148/2021 vp, s. 36

¹³⁵ HE 148/2021 vp, s. 34

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁶.

Varhaiskasvatustilain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹³⁷.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Tehostetun tuen/erityisen tuen päätöksen tekeminen Vaasassa

Tehostetusta/erityisestä tuesta on tehtävä heti hallintopäätös, kun lapsen tuen tarve on havaittu. Hallintopäätös on voimassa toistaiseksi ja päätös muutetaan tai kumotaan lapsen tuen tarpeen muuttuessa. Tehostetun/erityisen tuen antaminen ei edellytä, että lapsi olisi ensin saanut yleistä/tehostettua tukea, vaan lapsi voi siirtyä suoraan saamaan kyseistä tukea. Vaasassa erityisen tuen päätös perustuu vasuun ja psykologiseen tai lääketieteelliseen lausuntoon, jossa todetaan, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Lapsen vasu ja mahdolliset asiantuntijalausunnot

¹³⁶ Varhaiskasvatustilain 15 c ja e §

¹³⁷ HE 148/2021 vp, s. 30

ovat perusteena tehostetun tuen hallintopäätöksen tekemiselle, mutta päätös voidaan tehdä myös yksistään lapsen vasun perusteella.

Kun lapsi on saanut kehityksen ja oppimisen haasteisiin yleistä/tehostettua tukea, mutta tuki ei ole riittävää:

- Tuen tarve arvioidaan uudelleen. Mikäli tuen taso muuttuu, uusi tuen tarve kirjataan vasuun.
- Vasuun kirjattu arviointi julkaistaan huoltajalle/huoltajille vähintään **kaksi viikkoa** ennen vasukeskustelua. Keskustelun jälkeen valmiista dokumentista ilmoitetaan **viikon kuluessa** varhaiserityiskasvatuksen palvelupäällikölle.
- Tehostettuun tukeen siirryttäessä varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo) kuulee huoltajaa tai huoltajia yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa ennen tehostettua tukea koskevan päätöksen tekemistä. Huoltajille annetaan tietoa tehostetun tuen sisällöstä ja merkityksestä. Huoltajia kuultuaan veo ilmoittaa varhaiserityiskasvatuksen palvelupäällikölle, että lapsen tuen tasoa on nostettu. Palvelupäällikkö tekee päätöksen tehostetusta tuesta.
- Erityiseen tukeen siirryttäessä varhaiserityiskasvatuksen palvelupäällikkö kuulee huoltajaa tai huoltajia yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä. Huoltajille annetaan tietoa erityisen tuen sisällöstä ja merkityksestä.
- Palvelupäällikön tekemä tehostetun tuen/erityisen tuen päätös perustuu vasuun kirjattuun tuen tarpeen arviointiin sekä mahdolliseen asiantuntijalausuntoon. Päätökseen kirjataan tieto varhaiskasvatussyksiköstä sekä lapselle annettavasta tuen tasosta, tukimuodoista ja -palveluista.
- Päätös annetaan tiedoksi huoltajille ja varhaiskasvatussyksikköön. Kun lapselle tehdään päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta ja siihen liittyvästä erityisestä tuesta ennen esiopetuksen alkamista, päätös annetaan tiedoksi myös perusopetukseen.
- Tehostetun tuen/erityisen tuen lopettamisesta palvelupäällikön on tehtävä päätös, joka perustuu uuteen tuen tarpeen arviointiin.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun/erityisen tuen päästöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään lapsen tarvitsemista tukipalveluista.

Vaasassa palvelusetelipäiväkotien kanssa tehtävää yhteistyötä ohjaa palvelusetelien sääntökirja. Palvelusetelipäiväkodissa varhaiskasvatuksessa olevalle tukea tarvitsevalle lapselle päätöksen tehostetusta/erityisestä tuesta tekee varhaiserityiskasvatuksen palvelupäällikkö.

Kuva 29. Neljä iloista lasta istuu muksubussin kyydissä. He vilkuttavat.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Vaasan kaupungissa ovat toiminnassa palvelusetelipäiväkotina Steinerpäiväkoti Tiitiäinen sekä kristillisen koulun yhteydessä toimiva päiväkotiki Lyhty. Yksityisissä päiväkodeissa on käytössä varhaiskasvatuksen palveluseteli. Toimintaa ohjaamaan on laadittu sääntökirja

Kuva 30. Steiner päiväkoti piha-alueineen.

Steinerpäiväkoti Tiitiäinen:

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa lasta pyritään huomioimaan kokonaisvaltaisesti; antamaan rakennusainetta hänen tahdolleen, tunteelleen ja ajattelulleen sekä auttamaan häntä sosiaalisesti.

Steinerpedagogisen ihmiskäsityksen mukaan alle kouluikäistä lasta leimaa ihmisolemuksen kokonaisvaltaisuus. Lapsen ajattelun laadullisuus on erilaista aikuiseen verrattuna. Erilaisuuden havaitseminen on edellytys lapsen todelliselle kunnioittamiselle ja kasvattamiselle. Tämän ajatuksen pohjalta pyrimme kasvattamaan lapsia aloitteellisuuteen omaehtoisen toiminnallisuuden ja vapaan leikin mahdollisuuden avulla.

Ympäristö tukee lasta leikkiin, joka kumpuaa lapsen sisäisyydestä, luovasta mielikuvituksesta käsin.

Aloitteellisuuteen ja itsenäisyyteen kasvattaminen edellyttävät sadun ja leikin merkityksen hyväksymistä. Sadun ja leikin avulla pyrimme luomaan kasvatukseen tasapainoa. Nämä edesauttavat itseensä tukeutuvan ajattelun kehittymistä sekä tukevat systemaattisen oppimisen edellytyksiä, jotka kypsyvät alle kouluikäisessä lapsessa.

Päiväkoti Lyhty

Päiväkoti Lyhty on pieni, turvallinen pesäpaikka Sepänkyläntien varrella Vaasan keskustassa. Toimimme Vaasan kristillisen koulun yhteydessä omissa uudistetuissa tiloissa.

Päiväkoti Lyhty tarjoaa luotettavaa ja suunnitelmallista varhaiskasvatusta 1–6-vuotiaille lapsille. Päiväkodissamme on kaksi ryhmää. Lisäksi lapsen on mahdollista esikouluikässä osallistua ilmaiseen esikoulutoimintaan 4h/päivä yhteistyössä Vaasan kristillisen koulun kanssa.

Lyhdyn henkilökunta on työskentelytavaltaan lasta kuuleva, tukeva ja arvostava. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu on tärkeä osa toimintaamme. Päiväkoti toimii kristillisten arvojen mukaan.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustalain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹³⁸. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹³⁹. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁰. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason

¹³⁸ Varhaiskasvatustalain 24 §

¹³⁹ Varhaiskasvatustalain 24 §

¹⁴⁰ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa 141. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴².

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyville työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle. Työyhteisön hyvinvoinnista huolehtimalla vahvistetaan yhteisöllistä toimintakulttuuria ja luodaan innostavaa ilmapiiriä.

Toiminnan arviointi on jatkuvaa. Toimintaa ja sen tuloksia arvioidaan sekä johtamisen, henkilöstön että asiakkaiden näkökulmista. Arviointi on kehittämisen edellytys. Sen avulla määritetään, miten asetetut tavoitteet on saavutettu sekä tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita. Säännöllinen dokumentointi mahdollistaa pitkäjänteisen seurannan ja arvioinnin.

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 20 §

Monipuolisella arvioinnilla pyritään tunnistamaan myös tiedostamattomat tekijät toimintakulttuurissa (vuorovaikutus, kielenkäyttö, tasapuolisuus, arvostava kohtaaminen, sukupuolisensitiivisyys) sekä kehittämään henkilöstön tapaa toimia, yksikön toimintakulttuuria, eri oppimisympäristöjä ja monialaista yhteistyötä. Tavoitteena on kehittää varhaiskasvatuksen laadun seuranta arvioinnin pohjalta.

Vaasan varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan vuosittain ja päivitetään, kun siihen ilmenee tarvetta. Arvioinnin kohteet valitaan vuosittain Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. Varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista arvioidaan Karvin ohjeistuksen 2019 mukaan. Arvioinnissa käytetään Karvin eri tasoja. Varhaiskasvatuksen johtoryhmä vastaa Vaasan varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arvioinnista ja valitsee kulloistenkin arvioitien kohteet.

Tiimien pedagogista toimintaa ohjaa ryhmävasu, joka toimii myös arvioinnin tukena. Ryhmävasua käsitellään viikoittain tiimipalavereissa. Mikäli lapsiryhmän toimintaan tai oppimisympäristöön tarvitaan muutoksia, ne kirjataan ryhmävasuun. Yksikön johtaja vastaa, että tiimit laativat, päivittävät ja arvioivat ryhmävasut. Ryhmävasut tallennetaan yksiköiden omiin Teams-kansioihin.

Palautetietoa kerätään huoltajilta, lapsilta, henkilöstöltä ja opiskelijoilta alla tarkennetuin tavoin.

Huoltajien arviointipalautteen keräämisen tavat:

- päivittäiset kohtaamiset
- huoltajille suunnattu säännöllinen, sähköinen arviointikysely toiminnasta (kuukausittain)
- lapsen vasukeskustelut

Henkilöstöpalautteen keräämisen tavat:

- kehityskeskustelut
- kehittämispäivät/ja -illat (kaksi kertaa vuodessa)
- -pedagogiset illat
- ammatilliset tiimit
- työpaikkakokoukset
- itsearviointi
- tiimiarviointi (tiimisopimus pohjana)
- työhyvinvointikysely

Lasten palautteen keräämisen tavat:

- lasten hyvinvoinnin ja kokemusten havainnointi
- lasten ja henkilöstön yhteiset keskustelut

- lasten näkemysten tietoinen ja suunnitelmallinen selvittäminen eri keinoin (esimerkiksi haastattelut, lasten kokoukset, pedagoginen dokumentointi, saduttaminen, muut lapsen aktiivisen toimijuuden mahdollistamisen toimintatavat)

Opiskelijoilta palautteen keräämisen tavat:

- kyselylomake, joka täytetään harjoittelun päättyessä

Kerättyjen palautteiden antaman tiedon pohjalta arvioidaan toiminnan kehittämistarpeita ja suunnitellaan kehittämistoimenpiteitä. Johtajan rooli ja toiminta sekä itsearviointi että arviointien tulosten hyödyntämisessä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja varhaiskasvatusyksiköissä on ensiarvoisen tärkeää. Arviointien tulokset tiedotetaan huoltajille ja raportoidaan keväisin Kasvatus- ja opetuslautakunnalle.

Henkilöstö täyttää vuosittain osaamiskartoituksen, jonka pohjalta laaditaan kehittämis- ja koulutus suunnitelmat kaikille ammattiryhmille.

Työryhmä:

Anne Savola-Vaaraniemi

Eija Haldin

Hanna Huhtakangas

Towa Silander

Ritva Lähde

Anna-Lena Enqvist

Johanna Forsberg

Maria Södergård

Ulla Juupaluoma

Henna Ekoluoma

Mariann Karlsson-Pasto

Jaana Korpi